

Motion till riksdagen

1989/90:Ub336

av Jan Hyttring m.fl. (c)

Vuxenutbildningen

Inledning

Svensk vuxenutbildning framstår som helt unik vid en internationell jämförelse. Dels därför att den är så omfattande – mer än hälften av den vuxna befolkningen deltar i någon form av organiserad utbildning varje år – dels därför att den är så mångsidig. Till skillnad från andra länder har vi ett stort antal olika utbildningsformer för vuxna: kommunal vuxenutbildning, arbetsmarknadsutbildning, folkhögskolor, studieförbund, statens skolor för vuxna, utbildningsradion, korrespondensundervisning och svenskundervisning för vuxna invandrare. Därtill kan läggas ett antal specialskolor och institut som riktar sig till vuxna och man kan också, i vuxenutbildningen, inkludera den del av högskolans kursutbud som riktar sig till vuxna, redan yrkesverksamma personer. Den svenska utbildningsmodellen är unik också i så motto att den har en djup förankring i folkbildnings- och folkrörelsetraditionen.

Centern har under årens lopp varit pådrivande i den process som lett till att vår vuxenutbildning har kunnat växa sig så stark. Vi har gjort detta av flera skäl.

Ett skäl är den ovan nämnda folkbildningstraditionen som under åren har förstärkts av en ständigt ökande insikt om kunskapens betydelse för såväl individens som samhällets utveckling. Ett annat är arbetslivets allt snabbare förändringstakt med ständigt nya kvalifikationskrav som bl.a. lett fram till den nu mycket omfattande personalutbildningen. Ytterligare ett skäl är förståelsen för utbildningens betydelse för en balanserad regionalpolitisk utveckling där olika delar av landet ges möjligheter att hävda sig. Allra viktigast är dock vuxenutbildningens fördelningspolitiska och demokratiska aspekter. Genom att erbjuda ett rikhaltigt utbud av utbildning för vuxna kan samhället medverka till att utjämna utbildningsklyftor mellan olika generationer och olika grupper i samhället.

Mot den här bakgrunden skulle man kunna förledas att tro att vi snart närmade oss den punkt där utbildningsbehoven är mättade och där alla utbildningsklyftor är utjämnade. Så är naturligtvis inte fallet. Nya utbildningsbehov uppstår ständigt i takt med den tekniska utvecklingen och med kunskapsmassans tillväxt. Även nya utbildningsklyftor ger sig till känna efter

hand som utbildningsnivån höjs för den generation som senast går igenom det reguljära skolväsendet.

Det finns också en uppfattning som hävdar att den kraftiga tillväxt som vi har kunnat se inom personalutbildningsområdet under de senaste åren skulle motivera att samhället minskade sina insatser inom vuxenutbildningen. Även detta är enligt centerns uppfattning en felsyn. Erfarenheterna – hitintills – visar att den personalutbildning som företagen organiserar och bekostar i all huvudsak når de redan välutbildade. Vidare finns det stora grupper som står utanför arbetsmarknaden eller som är verksamma i företag som inte har någon utbildning för sin personal. Dit hör egenföretagare utan anställd personal och anställda i småföretag samt kvinnor som vill söka sig ut på arbetsmarknaden. Nya grupper tillkommer också ständigt. En stor sådan grupp är de flyktingar som kommer till vårt land och som representerar många, vitt skilda, utbildningsbehov, allt ifrån alfabetisering och svenskundervisning till yrkesutbildning.

Vi hävdar således – med stor bestämdhet – att den samhällsstödda vuxenutbildningen även i fortsättningen behöver ha en betydande omfattning. I det följande kommer vi att redovisa konkreta förslag för de olika vuxenutbildningsformerna i form av anslagsposter. Redan nu vill vi dock lägga som grund för den fortsatta utvecklingen inom vuxenutbildningsområdet ett förslag till principbeslut. Vi menar att det nu är tid att höja ambitionsnivån i så motto att den nuvarande jämförelsepunkten mellan generationerna vad avser utbildningsnivå flyttas från nioårig grundskola till två års studier på gymnasial nivå. Med ett sådant principbeslut som grund kan utbildningsplaneringen inriktas på att finna de lämpligaste och mest effektiva formerna för att kompensera dem som inte fått tillgång till gymnasiestudier i ungdomsåren.

Studieförbunden

Inget annat land har en folkbildningsverksamhet i nivå med den som bedrivs av de svenska studieförbunden. Dess demokratiska, kulturella, utbildningsmässiga och inte minst sociala betydelse är oskattbar. Varje år träffas tiotusentals små grupper för att samtala om och studera de mest skilda ämnen. I glesbygd, i kommunernas ytterområden och områden med dåliga allmänna kommunikationer är studieförbundens verksamhet av särskild betydelse för människor som söker utbildning och kulturupplevelser. Undersökningar visar att människor som deltar i cirklar – oavsett ämne – redovisar ett ökat intresse för samhällsfrågor. De resurser som samhället satsar på studieförbundens verksamhet har mycket stor samhällsekonomisk betydelse.

Högre timbidrag

Centerpartiet har tidigare påpekat att folkbildningsanslaget urholkats år efter år. Urholkningen fortsätter även i föreliggande budgetförslag eftersom kostnaderna stiger kraftigt bl. a. på grund av skatteomläggningen. Detta utgör ett direkt hot mot folkbildningens inriktning mot betalningssvaga och eftersatta grupper. Om bidraget till högschablontimmarna skulle följt konsumentprisindex skulle det nu uppgå till 140 kr. per timma. Regeringen föreslår

dock endast en höjning med 5 kr. per studietimme, upp till 108 kr. vilket skall ses som ett första steg. Centern föreslår en höjning med 10 kr. per studietimme för att återge statsbidraget dess ursprungliga värde.

Mot. 1989/90
Ub336

Glesbygdsstödet

Studieförbundens verksamhet är av mycket stor betydelse för glesbygden. Trots att cirkelverksamheten där drar betydligt större kostnader än i mer tätbefolkade områden är den ur samhällets synpunkt ändå en billig form av glesbygdsstöd. Det nuvarande glesbygdsstödet på 15 kronor per studietimme justerades senast 1984. Vi kan nu notera att kostnaderna för cirkelverksamhet i glesbygd ökar på grund av skattereformen. Inte minst de ökade bensinkostnaderna blir mycket kostnadshöjande. Om regeringen hade haft den minsta avsikt att fullfölja kampanjen "Hela Sverige ska leva" hade det varit självklart att höja detta anslag. Vi föreslår att glesbygdsstödet räknas upp med 10 kr./studietimme.

Handikappverksamheten

Studieförbunden bedriver en omfattande och mycket värdefull verksamhet för handikappade. Samhället har ett ansvar för att så långt möjligt underlätta för människor med någon form av funktionshinder att delta i studiecirkelverksamheten. Bidragen bör utvecklas så att de täcker studieförbundens samtliga merkostnader för handikappverksamheten.

Alla handikappgrupper bör få likvärdiga möjligheter att delta i studieverksamheten. Så är det inte i dag. Gruppen synskadade har riktade anslag till Synskadades Riksförbund för anpassning av studiematerial, vilket är bra. Däremot utgår inte sådana anslag till t ex utvecklingsstörda, afatiker och dementa, som alla kräver helt andra former av pedagogik och studiematerial än de fysiskt handikappade.

Att använda antalet medlemsorganisationer som fördelningsgrund ger ingen rättvis fördelning av bidragen till studieorganisationerna. Även verksamhetens omfattning bör användas som ett mått på behoven.

Centern anser vidare att det är angeläget att speciella medel avsätts för anpassning av studiematerial även för psykiskt utvecklingsstörda, dementa och afatiker. Dessutom bör SÖ få i uppdrag att vid fördelningen av handikappbidraget ta hänsyn till verksamhetens omfattning.

Studietimmar inom den s.k. fria resursanvändningen

Inom ramen för tio procent av antalet högskablontimmar får studieförbunden bedriva cirklar med friare regler. Dessa cirklar vänder sig till kortutbildade och andra deltagare med särskilda behov. Föregående budgetår uppgick ramen till 645 000 timmar.

Flera av studieförbunden anordnade verksamhet som vida översteg de tio procenten – sammanlagt med 88 000 timmar – men för den överskjutande delen fick man inget statsbidrag. Samtidigt redovisade andra studieförbund en verksamhet som var mindre än den tilldelade resursen vilket ledde till en besparing för statsverket på sammanlagt 3 538 000 kr.

Eftersom dessa pengar inte omfördelades mellan studieförbunden så blev resultatet att cirkelverksamheten totalt sett fick mindre resurser, trots större verksamhet, eftersom den tioprocentiga ramen tas från det fastställda antalet högschablontimmar. Detta var inte avsikten när riksdagen fattade sitt beslut om cirkelverksamhet med friare regler utan syftet var att underlätta för studieförbunden att nå fler cirkeldeltagare.

Centern föreslår att reglerna ändras så att det blir möjligt för SÖ att omfördela resurser inom den angivna ramen.

Försök med korta studiecirklar

För studiecirklar finns idag vissa minimikrav ifråga om bl.a. längd och deltagarantal som måste vara uppfyllda. Studieförbunden kan också driva cirklar efter friare regler, som nämnts ovan dock endast för vissa särskilda ändamål.

Enligt vår mening bör studieförbunden nu få möjlighet att bedriva försöksverksamhet enligt följande riktlinjer:

- cirkeln ska uppnå minst nio studietimmar
- cirkeln ska omfatta minst tre sammankomster fördelade under en tidsrymd som inte får vara kortare än tio dagar
- cirkeln får inrymma en sammankomst som är högst sex timmar
- i övrigt ska vanliga regler gälla

Studiecirklar av den typ vi här skisserat medger exempelvis teoretisk genomgång förlagd till två kvällar och en längre avslutande övning förlagd till ett veckoslut. Denna typ av aktiviteter kan lämpa sig väl på bl.a. kultur- och hantverksområdet. Även för intensivstudier i aktuella samhällsämnen skulle denna cirkeltyp kunna vara av intresse.

Kulturverksamheten i studieförbunden

När bidragen till kulturverksamhet genom studieförbunden infördes var avsikten att statsbidragen skulle täcka 75 % av kostnaderna. Under föregående år gjordes en liten justering av anslaget som ett första steg att återge bidraget en del av sitt forna innehåll. Den ökning på 5 miljoner som nu föreslås är klart otillräcklig särskilt med tanke på den ganska stora satsningen på institutionskultur som föreslås. Kulturanslaget till folkbildningen ger – förutom rika kulturupplevelser – även många arbetstillfällen för kulturarbetare.

Vi föreslår att kulturanslaget räknas upp med ytterligare 5 000 000 kronor.

Vuxenstudiestöd

Medlen för vuxenstudiestöd har under lång tid tillbaka varit otillräckliga i förhållande till antalet berättigade sökande. För att uppnå de mål som beskrivits i inledningen av denna motion måste det också vara möjligt att studera, utan att rasera sin egen eller familjens ekonomi. Vi noterar därför med tillfredsställelse att det särskilda vuxenstudiestödet nu räknas upp.

När det gäller korttidsstudiestödet är det tillfredsställande att regelverket nu förenklas. Fortfarande gäller dock att det kan vara krångligt för många som saknar erfarenhet av studiestöd att ansöka och de kanske avstår från studier av just det skälet. Ett sätt att underlätta vore att ge organisationer

typ LRF eller Småföretagens Riksorganisation möjlighet att kollektivt ansöka om korttidsstudiestöd. De skulle då behandlas på samma sätt som handikapp- och pensionärsorganisationerna som har denna möjlighet.

Ett problem när det gäller vuxenstudiestödet är knytningen till A-kassan. Det innebär att nivån på stödet varierar kraftigt, beroende på vilken dagpenning den studerande är berättigad till. Det största problemet är dock de konsekvenser detta får för dem som inte är anslutna till A-kassa. Det gäller i första hand de lågutbildade kvinnor som varit hemarbetande eller deltidsarbetande. Ofta har de varit hemarbetande på grund av att det inte funnits arbete på hemorten eller också har de inte kunnat få heltidsarbete. Det gäller också småföretagare och nu i stor utsträckning jordbrukare som inte ser någon möjlighet att försörja sig utan måste söka sig andra inkomster. Dessa grupper får betydligt sämre studiestöd än andra grupper. Vi anser att studiestödets koppling till A-kassan ska upphöra.

Över huvud taget är finansieringsmöjligheterna för vuxenstuderande otillräckliga, krångliga och olikformiga. Det är därför nödvändigt med en total översyn över hela området och det är bra att en sådan ska ske. Målsättningen bör då vara att få ett enkelt, rättvist system på en sådan nivå att ingen ska behöva avstå från studier av ekonomiska skäl. Det tar dock tid innan en sådan översyn ger resultat varför vi anser att de förändringar vi föreslagit bör ske redan nu.

Folkhögskolorna

Folkhögskolornas roll har förändrats sedan de första startades för mer än hundraåriga sedan. Då var det främst bonde- och landsbygdsbefolkningens behov av utbildning som präglade verksamheten. Från början har skolformen varit fri och haft särskild flexibilitet för att kunna gå in och möta särskilda utbildningsbehov.

Med tiden har folkhögskolornas verksamhet breddats betydligt. Under senare år har folkhögskolan exempelvis gjort väsentliga insatser för handikappade, unga arbetslösa samt flyktingar och invandrare. Folkhögskolans särskilda satsningar när det gäller utbildningar inom bl.a. musik-, konst- och medieområden samt det pedagogiska nytänkande skolformen oftast svarar för har också blivit förebilder för andra delar av utbildningsväsendet. Folkhögskolan har också haft och har en betydelsefull roll när det gäller kulturverksamhet både för den geografiska omgivningen och genom utbildning av blivande kulturarbetare.

Många folkhögskolor finns i glesbygd och i områden med sysselsättningsproblem. Folkhögskolan har då stora möjligheter att som utbildningsresurs fungera som en motor för den lokala utvecklingen. Folkhögskolans flexibla organisation gör att man kan finna på nya vägar för samarbete med t.ex. högskolorna.

Folkhögskolans kanske viktigaste uppgift är att slå vakt om den demokratiska skolningen, den enskilda människans ansvar för sina handlingar och behov och ge henne insikt om möjligheten att påverka den egna livssituationen.

Centern anser att folkhögskolan är en skolform som är ett viktigt komple-

ment till övrigt utbildningsväsende och som bör få fortsätta sin verksamhet och utvecklas för att möta alla de nya krav ett föränderligt samhälle ställer.

I avvaktan på att folkhögskolekommittén ska lämna sitt förslag till statsbidrag för folkhögskolorna är det därför angeläget att den nuvarande bidragskonstruktionen kan upprätthållas. De nytillkomna folkhögskolorna bör få behålla sina bidragsresurser och även få dem uppräknade men detta får inte ske på bekostnad av andra skolor med ibland t.o.m. mindre volym än de nya. För detta krävs en ökning av antalet bidragsveckor till lägst 709 800 bidragsveckor, vilket innebär att anslaget bör räknas upp med 7 milj. kr.

Nordiskt folkhögskolesamarbete

Vi föreslår också att ett särskilt bidrag på 2 milj. kr. inrättas för att underlätta mottagandet av elever från de nordiska länderna. Detta utgör kompensation för de då uteblivna interkommunala ersättningarna.

Hemställen

Med hänvisning till det anförda hemställs

1. att riksdagen som sin mening ger regeringen till känna vad i motionen anförts om allas rätt till en utbildningsnivå motsvarande två års gymnasieskola,

2. att riksdagen som sin mening ger regeringen till känna vad i motionen anförts om höjning av bidraget till studietimmar med högre schablonbidrag,

3. att riksdagen som sin mening ger regeringen till känna vad i motionen anförts om höjning av bidraget till studiecirkelar inom stödområdena A, B och C,

4. att riksdagen som sin mening ger regeringen till känna vad i motionen anförts om studiecirkelverksamheten bland handikappade,

5. att riksdagen som sin mening ger regeringen till känna vad i motionen anförts om cirkelar med friare regler,

6. att riksdagen hos regeringen begär att försök med korta studiecirkelar inleds i enlighet med de riktlinjer som anges i motionen,

7. att riksdagen som sin mening ger regeringen till känna vad i motionen anförts om höjning av anslagsposten till kulturverksamhet,

[att riksdagen som sin mening ger regeringen till känna vad i motionen anförts om reglerna för vuxenstudiestöd,¹⁾

8. att riksdagen till anslaget C 4, bidrag till studieförbunden, anslår 46 630 000 kr. utöver vad regeringen har föreslagit eller således 1 213 263 000 kr.,

9. att riksdagen som sin mening ger regeringen till känna vad i motionen anförts om antalet elevveckor vid folkhögskolorna,

10. att riksdagen som sin mening ger regeringen till känna vad i motionen anförts om särskilda resurser för mottagandet av nordiska elever vid folkhögskolorna,

11. att riksdagen till anslaget C 6, Bidrag till driften av folkhögsko-

lor anslår 9 000 000 kr. utöver vad regeringen har föreslagit eller sål-
des 683 288 000 kr.

Mot. 1989/90
Ub336

Stockholm den 24 januari 1990

Jan Hyttring (c)

Stina Gustavsson (c)

Marianne Jönsson (c)

Görel Thurdin (c)

Larz Johansson (c)

Marianne Andersson (c)

Pär Granstedt (c)